

ЛЕКЦІЯ 5

ТЕМА: УЗАГАЛЬНЕННЯ ДАНИХ ПОТОЧНОГО ОБЛІКУ

Питання:

1. Оборотні відомості та їх контрольне значення;
2. Шахові відомості та їх контрольне значення.

1. Оборотні відомості та їх контрольне значення;

Для узагальнення господарських операцій, відображених на рахунках, з метою отримання інформації про наявність і зміни ресурсів підприємства та джерел формування їх, а також для перевірки правильності облікових записів і складання якісної звітності дані поточного бухгалтерського обліку за звітний період необхідно узагальнювати. Для цього складають оборотні відомості, які є способом узагальнення оборотів і залишків рахунків за звітний місяць, а також засобом взаємозв'язку між балансом і рахунками.

Оборотні відомості складають як по синтетичних рахунках, так і по аналітичних. В них показують обороти по дебету і кредиту рахунків, а також залишки на початок і кінець звітного місяця.

Ознайомимося передусім з будовою, порядком складання та призначенням оборотної відомості по синтетичних рахунках.

Оборотна відомість за синтетичними рахунками

грн.

Рахунок	Сальдо на 01.01		Обороти за місяць		Сальдо на 01.02	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
Основні засоби	712000	—	168000	90000	790000	—
Матеріали	36000	—	144000	100000	80000	—
Виробництво	4000	—	100000	—	104000	—
Каса	2000	—	28000	—	30000	—
Розрахунковий рахунок	98000	—	—	78000	20000	—
Статутний капітал	—	817000	90000	168000	—	895000
Кредити банків	—	20000	20000	15000	—	15000
Постачальники	—	15000	15000	114000	—	114000
<i>Разом</i>	852000	852000	565000	565000	1024000	1024000

Оборотна відомість по синтетичних рахунках будується у вигляді багатогранної таблиці, у першій графі якої записують назву рахунків, а в наступних графах — дебетові і кредитові залишки, на рахунках на початок місяця, обороти по дебету і кредиту кожного рахунка за місяць, а також залишки на рахунках на 1-ше число наступного за звітним місяця. В кінці оборотної відомості по кожній із граф визначають підсумки.

Як видно, оборотна відомість узагальнює дані поточного синтетичного обліку, даючи зведену інформацію про зміни господарських засобів та їх джерел за звітний місяць, а також їх наявність на початок і кінець місяця.

Оборотна відомість по синтетичних рахунках має велике контрольне значення для перевірки правильності і повноти облікових записів на рахунках, що ґрунтується на одержанні в ній трьох пар рівних між собою підсумків, рівність підсумків по дебету і кредиту рахунків на початок місяця; рівність підсумків оборотів по дебету і кредиту рахунків за місяць; рівність підсумків залишків по дебету і кредиту рахунків на кінець місяця.

Рівність підсумків першої пари граф, тобто дебетових і кредитових залишків на рахунках на початок місяця, зумовлена рівністю підсумків активу і пасиву балансу, який є підставою для запису початкових залишків на активних і пасивних рахунках.

Рівність підсумків другої пари граф, тобто оборотів по дебету і кредиту рахунків, зумовлена подвійним записом операцій, згідно за яким кожна операція в однаковій сумі записується по дебету і кредиту різних рахунків.

Третя рівність (тобто підсумки залишків по дебету і кредиту рахунків на кінець місяця) зумовлена двома попередніми рівностями: якщо початкові залишки на рахунках рівні між собою, а також рівні суми оборотів, то і залишки активних і пасивних ра-хунків на кінець місяця в підсумку повинні бути рівні між собою.

Порушення цих рівностей свідчить про помилки, допущені в облікових записах або при складанні самої оборотної відомості.

За допомогою оборотної відомості по синтетичних рахунках можуть бути виявлені в облікових записах помилки, зумовлені порушенням правила подвійного запису: якщо сума операції запи-сана на дебеті одного рахунка, а на кредиті іншого пропущена (або навпаки), або коли на дебеті рахунка дана операція запи-сана в одній сумі, а на кредиті другого рахунка - в іншій. В цих випадках буде порушена рівність підсумків оборотів за місяць по дебету і кредиту рахунків в оборотній відомості, а також рівність залишків на них на наступну звітну дату.

Якщо ж господарська операція записана на рахунок в неправильній кореспонденції або в неправильній, але в однаковій сумі, або була зовсім пропущена чи, навпаки, записана двічі, тобто коли помилка виходить за межі порушення прав подвійного запису, то оборотна відомість не забезпечує її виявлення. Такі помилки виявляють іншими способами. Зокрема повноту облікових записів на синтетичних рахунках перевіряють порівнянням підсумків дебетових і кредитових оборотів в оборотній відомості з підсумком реєстраційного журналу, в якому в хронологічному порядку зареєстровані господарські операції, здійснені за звітний місяць. При правильних облікових записах на рахунках підсумок реєстраційного журналу (хронологічний облік) має дорівнювати підсумкам, оборотів по дебету і кредиту рахунків в оборотній відомості.

Помилки, зумовлені порушенням встановленої кореспонденції рахунків, виявляють на підставі первинних документів, що послужили підставою для складання бухгалтерських проводок, записаних на рахунках.

Оборотну відомість по синтетичних рахунках використовують для складання бухгалтерського балансу на наступну звітну і дату (на 1-ше число наступного за звітним місяця). Кінцеві залишки на рахунках оборотної відомості показують наявність та розміщення господарських засобів (дебетові залишки), а також власний капітал та зобов'язання (кредитові залишки). Ці залишки рахунків переносять у баланс, в якому рахунки, що мають дебетові залишки, записують в активі, а рахунки, що мають кредитові залишки - в пасиві балансу.

*Проте треба зауважити, що складання балансу — це не механічне перенесення в балансову таблицю залишків рахунків наведених в оборотній відомості. Оборотна відомість містить тільки попередні показники про наявні господарські ресурси та їх джерела на звітну дату. Визначені в ній залишки перед складанням балансу перевіряють і уточнюють. Тому оборотну відомість по синтетичних рахунках називають ще **перевірочним балансом**.*

Показники оборотної відомості по синтетичних рахунках використовують також для аналізу й оцінки загальних змін господарських ресурсів та їх джерел.

Отже, оборотна відомість по синтетичних рахунках є способом узагальнення даних поточного бухгалтерського обліку з метою перевірки повноти і правильності облікових записів і скла-дання балансу, а також отримання узагальненої інформації про наявність і зміни господарських ресурсів та джерел їх формуван-ня, необхідної для управління діяльністю господарства.

2. Шахові відомості та їх контрольне значення.

Розглянута оборотна відомість дає загальну інформацію про стан і зміни господарських засобів та джерел їх формування, але недостатньо розкриває економічний

зміст оборотів: звідки надійшли товарно-матеріальні цінності або грошові кошти, за рахунок яких джерел або де вони «були використані. Цей недолік оборотної відомості можна усунути, побудувавши її за шаховою формою.

За будовою шахова оборотна відомість нагадує шахову дошку. Всі рахунки на ній записують двічі: один раз назви рахунків розміщують у лівій частині таблиці по вертикалі (як і в простій оборотній відомості), а другий - ці самі рахунки і в такій самій послідовності записують по горизонталі - у верхній частині таблиці.

Суми оборотів по кожному рахунку записують на перетині кореспондуючих рахунків, що дебетуються (по вертикалі), і рахунків, що кредитується (по горизонталі).

Шахову оборотну відомість складають за даними записів на рахунках, які при відповідних формах бухгалтерського обліку мають спеціальну будову. Це забезпечує можливість скласти шахову оборотну відомість без додаткових вибірок оборотів по окремих рахунках.

Дт \ Кт	10	12	15	20	22	23	26	30	311	312	37	39	50	60	62	63	64	65	66	Разом по Дт	
10																					-
12																					-
15																					-
20																1656					1656
22																					-
23																					-
26																					-
30									2266												2266
311								396						1617							2013
312																					-
37								521													521
39																					-
50																					-
60									1210												1210
62																					-
63									5215												5215
64									272							332					604
65									96												96
66								1870												396	2266
Разом по Кт	-	-	-	-	-	-	-	2787	9059	-	-	-	-	1617	-	1988	-	-	396	15847	

Основною перевагою шахової оборотної відомості є наявність в ній кореспондуючих рахунків, що дає змогу аналізувати господарські обороти і використовувати облікову інформацію для оперативного керівництва і контролю.

Шахову оборотну відомість використовують також і для перевірки правильності кореспондуючих рахунків. Проте, якщо обліковий запис зроблено неправильний, але практично допустимий, то шахова оборотна відомість не забезпечує виявлення такої помилки.

Незважаючи на певні переваги шахової оборотної відомості перед простою відомістю, застосування її в практиці бухгалтерського обліку обмежене, оскільки при великій кількості рахунків вона громіздка, утруднюється й наочність і аналітичність. В той же час шаховий принцип будови і однократні шахові записи оборотів широко використовуються при будові облікових реєстрів, зокрема при журнально-ордерній формі бухгалтерського обліку.